

Építészetpolitika

Turi Attila beszélgetése az építészetpolitikáról Nagy Ervinnel, Bodonyi Csabával és Sáros Lászlóval

■ Magyarország gyönyörű és rendetlen. A táj, a megművelt mezők, vízpartok sokasága és hagyományos épített környezetünk gyönyörű, semmi kétség. A gazdátlan kastélyokat, kúriákat nézve azonban elszorul a torkunk, és sokszor csak csóváljuk vagy lehajtjuk fejünket, amikor az utakat övező rendetlen épített környezeti elemek sokaságára tekintünk. „Valami nincs rendben” – mondjuk, vagy már nem is mondjuk, mert csontjainkig szívódott a jellegtelenség, az egymást követő meggyőződések, ideológiák, divatok és trendek kavalkádja, a szabálykerülésből vagy éppen a túlszabályozottságból eredő kaotikus tárgyi világ. Ezt a környezetet veti az építészek szemére a hazai társadalom és az ide látogató turisták. Egyszerűen fogalmazzák meg a fájdalmas kérdést az építésztársadalom felé: *hogyan épülhetett meg, hol van a rend és a harmónia?* Ez utóbbiak biztosításához szükség van az egy évtizedes, vitákkal övezett munkával megszerkesztett Magyar Építészetpolitikai Dokumentumra. Turi Attila beszélgetőtársai Nagy Ervin országos főépítész, Bodonyi Csaba Széchenyi-díjas építész, Sáros László Ybl-díjas építész, MÉSZ elnök. Valamennyien a Magyar Művészeti Akadémia Építőművészeti Tagozatának tagjai.

Turi Attila – *Mi a jelentősége egy ilyen dokumentumnak, amely elemi alapvetéseket fogalmaz meg, és az építészek számára már-már közhelyként hat?*

Bodonyi Csaba – Szinte minden európai ország rendelkezik építészetpolitikai dokumentummal, amely mindenkit megszólít, aki az épített környezetért felelős. A felelősség háromrétgű. Az egyik felelős a kormányzat, a másik a szakma, a harmadik pedig az illetékes önkormányzat. Ha a kultúra részeként tekintünk az építészetre, az épített környezet alakítására, akkor az építészetpolitika az egész társadalomra vonatkozik. Azokra a szokásokra, sajátos kulturális hagyományokra és innovációra, amelyek alapján otthon érezhetjük magunkat egy országban. Az otthonosság érzése a környezet sajátos minőségéből ered. Tőlünk nyugatabbra néhány országban ez a minőségkü-

lönbség pregnáns erejű a hazai állapotokhoz viszonyítva, gondoljunk csak Ausztriára, Németországra, Dániára vagy Finnországra. Az építészetpolitika abból indul ki, hogy az épített környezet minősége a legszélesebb közügy, amely érinti a mindenkori kormányzatot – akár a pártpolitikát is –, a környezetalakító szakmákat, az önkormányzatokat, az egész társadalmat, sőt a nevelést, az oktatást is. Az épített környezet ugyanis az országimázs legerősebb, ráadásul kikerülhetetlen meghatározója.

T. A. Tehát egyfajta kulturális közmegegyezés?

Nagy Ervin – A kormányzati építészetpolitika országos konszenzuson kell, hogy alapuljon. Az időközben megjelent akadémiai törvény szellemében a Magyar Művészeti Akadémiát kértem fel a munka elindítására. Mégpedig azért, mert úgy gondolom, hogy a Magyar Építész Kamara inkább érdekvédelmi szervezet, a Magyar Építőművészek Szövetsége a folyamat kezdetén éppen belső ügyeit rendezte, a Főépítési Kollégium pedig csak most kezd megerősödni. Fekete György elnök úr Ferencz István tagozatvezetővel együtt nagy szeretettel fogadta, és odaadással támogatta ezt a programot.

B. Cs. A törvény felhatalmazza a Magyar Művészeti Akadémiát, hogy az oda integrált művészeti ágak hosszú távú és átfogó stratégiáit kezdeményezze, megfogalmazza, vagy véleményezze, ezért az országos főépítész az építészetpolitika kimunkálását az akadémiai csoportra bízta. A kezdeményezést az Akadémia építész csoportja indította, majd szakmailag és szervezetenként kibővülve folytatta a munkát.

N. E. Ezt a tervezetet az elmúlt tíz évben több sikertelen próbálkozás előzte meg. Az Országos Főépítési Iroda és a Magyar Művészeti Akadémia Építőművészeti Tagozata, Kossuth-díjas, Széchenyi-díjas építészek két éve foglalkoznak ezzel. A munkacsoporton belül Bodonyi Csaba volt az, aki ezt összefogta, szerepe éppen ezért kulcsfontosságú. Ezzel együtt hangsúlyozom, ez a dokumentum nem Csabáé, nem az enyém vagy az Aka-

démiáé, hanem a kormányé. Az anyag egy, a Magyar Művészeti Akadémia Építőművész Tagozatának közreműködésével, szélesebb szakmai körben is egyeztetett, az országos főépítész által összeállított tervezet.

B. Cs. Ennek természetes és jogszabály szerinti felelőse mindig is az országos főépítész, és nem valamely kiemelt, vagy önjelölt szakmai szervezet, még csak nem is az Akadémia.

N. E. Nemrég a Balatonnál több komoly emberrel találkoztam, akik mind tele voltak keserűséggel a környezetüket illetően. Az érthetetlen problémahalmazokat – léptéktelen raktáruházasokat, tájidegen pincészeteket, ízléstelen nyaralókat, az általános túlépítéseket és az új kikötők miatt feltöltődő öblöket – látva nem értik, hogy mi miért nem teszünk valamit ezek ellen. A kormány az általa képviselt polgári értékrend alapján elvárja tőlünk és az Akadémiától, hogy rend, építészeti kultúra és harmónia legyen az országban. Mert jelenleg sajnos még nincs.

B. Cs. Mostanában a sajtó egyre többet foglalkozik ezzel a kérdéssel. A nyugati vagy újabban az északi országhatárt átlépve a turisták mellett az újságírók és a politikusok is észreveszik azt a minőségváltást, ami jelzi, hogy az épített környezet tekintetében valami nincs rendben, nem tartozunk az európai élvonalhoz. Nem tudjuk megmondani, pontosan miből ered ez a különbség, de érezzük, hogy rendezett, kulturált környezet-e, ami felé haladunk, vagy éppen kaotikus és rendezetlen. Ezért mondhatjuk azt, hogy az építészet és az épített környezet minősége kikerülhetetlen alkotója az országimáznak. Az, hogy egy országról milyen kép alakul ki a külföldiekben, illetve, hogy mi milyen fokú otthonosságérzéssel élünk itt, nagymértékben a beépített környezet minőségén múlik. Ezen nemcsak a házakat értem, hanem az utcákat, a köztereket, a városszerkezetet, a mérnöki műtárgyakat, a légvezetékeket, a reklámokat vagy kertészetet; az egész kultúrtáját, amiben élünk. Pillanatnyilag, ha minősíteni akarjuk a magyar környezeti állapotokat, reális értékítélettel láthatjuk, hogy egyre inkább kezdünk hasonlítani a tőlünk keletebbre lévő országokra. Ez a régebben kisebb különbség most a mi rovásunkra növekszik. Úgy érzem, hogy a vonatkozó jogszabályaink szakmai töltés helyett „írásztalízűek”. Ez elbizonytalanítja a társadalmat, ha építési feladatba kezd. Szintén a törvények hibája, hogy a kompetenciák, a döntési helyek, a döntési felelőségek nem tisztázottak. Vagyis mindenki dönthet felelőtlenül. Egyik helyen van a döntés, a másik helyen a felelősség. Egyik helyen van a képzettség, a másik helyen a pénzügyi lehetőség. Nincs egy olyan kimunkált együttműködési folyamat az országban,

amely erős tudatossággal és kreativitással építészeti kultúrát akarna megvalósítani minden területen, az oktatástól kezdve a városépítészeten át a törvényalkotásig.

Az építészetszervezés célja, hogy a materiális építési folyamatok során minél nagyobb szellemi hozzáadott érték keletkezzék. Nagyon lényeges, hogy ez utóbbinak milyen a viszonya a tradíciókkal, a kialakult állapotokkal, a sajátos építészeti hagyományokkal, a tájjal és a környezet-alakítási eszközökkel. Minél nagyobb hozzáadott érték és minél több kontinuitás, azaz a tradicionális értékek átmentése szükséges. Idetartozik a műemlék, illetve a városszerkezet védelme, de a kortárs építészet ezzel kapcsolatos felfogása és felelőssége is. Ezért szorgalmazza az építészpolitika a tervpályázatokat, az oktatást és a népszerűsítést – az építészeti kultúra médiumokban való szereplését –, és a nemzetközi versenyképesség elérését. A dán vagy akár a holland építészeti tervezés például exportképes szellemi termék, noha nálunk kisebb országokról van szó.

N. E. Vannak olyan helyek – ilyen Vác, Csenger, Szerencs, Budakalász, Balatonakarattya és a XII. kerület –, ahol látszik már a kiút. A megfogalmazott dokumentum nagyon jó, de hatása csak hosszú távon lesz érzékelhető. Azt gondolom, hogy Csabának az építészetszervezésében való közreműködése igen fontos, de amit Tokajban huszonöt év alatt alkotott mint főépítész és építész, az ennél lényegesen fontosabb. Amikor egy polgár elmegy Tokajba vagy akár Sárospatakra, azonnal tapasztalja, hogy miről is beszélünk. A lényeg, hogy végre megindult egy pozitív folyamat, ez optimizmusra ad okot. Ezzel olyasmit csinálunk, amire van igény, mert a jó példák a fontosak, amiket minél több embernek kellene megismernie.

T. A. Tehát egy átfogó vizuális kultúrát vetítünk előre, amikor építészetszervezésről beszélünk. Egy ilyen dokumentum megfogalmazásakor az elemi alapokat, a közérthető értékeket és irányokat kell lefektetni.

B. Cs. Ez az anyag a magyar építészeti kultúrát az európai kultúra részeként, abba beágyazva határozza meg, amelynek sajátos történelmi értékekből táplálkozó, szerves része a Kárpát-medence. Az európai kultúrához való illeszkedés, illetve a sajátosságok megtartása azonos súlyú szerepet. Hangsúlyozni kell, hogy ez az építészetszervezés nem tévesztendő össze a szocreál időszak „politikai építészetiével”. Itt fel sem merülnek olyan stílusbeli megkötések vagy építészeti irányelvek, melyeket az alkotóknak vagy építetőknek, a társadalomnak követni kellene. *Ez építészetszervezés, és nem politikai építészet.*

T. A. Ha már szocreálról beszélsz, az anyagban szerepel egy rész a hazai építés történetéről és ennek torzulásáról. Hordozunk magunkkal számos olyan torzulást, melyet mára természetes alapnak tekintünk. Amikor a „vörösiszapos” házakat terveztük, akkor néhányan azt kérték rajtunk számon, hogy miért nem az ún. S6-os és S8-as sátortetős házakat tervezünk, hiszen az elpusztultaknak egy jelentős része ilyen volt, és tulajdonképpen ez az igazi regionális építészet. Már nem tudják, milyen volt a magyar falu és táj, természetesnek veszik azt a tudatlan – vagy nagyon is tudatos – házstruktúrát, mely helyidegen voltánál fogva tönkretette a településeket és vele együtt az emberek életét. A szűk, fűzött, cellákra osztott álpolgári lakásokra gondolok, amelyekből a vitálisabbak a nyári konyhába menekültek élni.

B. Cs. Ezek külvárosi típusházak voltak, nem pedig a tradicionális falusi házak mai változatai.

T. A. Magyarország lakásállományának alig tíz százaléka bérlakás. Ausztriában ez az arány közel negyven százalék. Hét lakásszövetkezet építi és működteti őket, és létezik egy ún. életpálya–lakhatás-modell. A magyar ember nem úrhatnámságból építkezik, hanem mert valahol szeretne lakni, bizonyos értelemben kényszerépítkező.

B. Cs. Meg kell fordítani a materialista szemléletből átörökölt gondolkodást és gyakorlatot, mely az építészeti kultúrát az építéssel azonosította, így csupán anyagi ügynek tekintette, holott az építészet kulturális ügy. Ezért az egész közigazgatásban, politikai, társadalmi szemléletben tudatosítani szükséges, hogy az épített környezet alakítása, védelme sajátos, átfogó kulturális tevékenység. Ez lenne a célja az építészetpolitikának, ez szerepel a preambulumban.

T. A. A vitruviusi *hasznosságot és tartósságot* sokszor csak materiális síkon értelmezik az emberek. A szépségre azonban már nem lehet így tekinteni, ezért erről tudunk a legtöbbet vitatkozni.

B. Cs. Sajnos ez így ágyazódott be a magyar politikába és közigazgatásba. Ha megnézzük, hogy kinek, melyik alpolgármesternek a feladatkörébe tartozik az épített környezet egy önkormányzatnál, akkor többnyire kiderül, hogy bizony nem a kulturálishoz. Ha megnézzük, hogy a kormányzati struktúrában hol helyezkedik el, akkor látható, hogy nem a Kulturális Minisztériumban, mert csak a műemlékek egy része tartozik oda. Kizárólag a műemlékvédelmet tekintjük kultúrának, a kortárs építészetet meg nem. Ez a gondolkodásnak olyan törésvonala, amit be kellene fol-

toznunk. Képzeljük el ugyanezt a megkülönböztetést a klasszikus és kortárs zene vagy irodalom műfajában! Az épített környezet legmagasabb kormányzati felelőse a helyettes államtitkári, illetve az országos főépítési szint, húsz éve változó minisztériumokhoz rendelve. Tehát nincs önálló kormányzati szerve az épített környezetnek, így a térségi gondolkodás is alárendelt az ágazati gondolkodással szemben.

N. E. Egy polgári fejlődés nyomán ma nem kérdés hogy az építészet kultúra-e vagy sem. A civilizációs mellett a kulturális aspektus is elengedhetetlen. Pozitív jelenek tartom, hogy megalakult az Akadémia és a Magyar Építőművészek Szövetsége. Az Országos Főépítési Kollegium szintén kezd magára találni. A jövőbeni fejlődés záloga azonban már az új generáció kezében van.

B. Cs. Nem egészen pontos így, mert a kortárs építészet, a műemlékvédelem, a kultúra és az anyagi-technikai rész utoljára 1989-ben, az utolsó minisztériumi évben volt egységes irányítás alatt. Ennek hibája az ipar és technológiai oldal dominanciája, vagyis az egyensúly hiánya volt.

N. E. Ebben igazad van, de akkor mit is építettek?

B. Cs. Mivel a materialista szemlélet győzött, uralkodó lett a kivitelező és a gyártóipar, azaz a technikai oldal. Mindez elnyomta a szellemi oldalt, a humán közelítést – így születtek a torz lakótelepek. Ugyanakkor a műemlékvédelem, az építés jogi irányítása a kivitelezéssel egy helyen volt, igaz alárendelt szerepben. Furcsa, de a szocreálban volt utoljára domináns az építészet kulturális aspektusa. Ez volt az említett politikai építészet, ami szellemi okokból, fejlődésellenessége miatt kudarcra volt ítélve.

N. E. Ha mi ez ellen küzdünk, akkor elismerjük, hogy ennek van még jelentősége. Szerencsére ez már a múlt – nem is nagyon foglalkoznék vele.

B. Cs. Nagyon fontos hogy valamit kultúrának tekintünk-e, vagy sem. Mert ha nem tekintünk rá kultúraként, nyilván nem is lesz az.

N. E. Ez szerintem evidens, a véleményemmel nem vagyok egyedül.

B. Cs. Magyarországon nem.

T. A. A településeken megjelenő főépítési „gazdaszemlélet” olyan, mint egy homeopátiás csepp, aminek a kisugárzása hihetetlenül nagy. Vác főterén harminc évvel ezelőtt, amikor ott dolgoztam, csak kocsmázni lehetett, sétálni nem, mert nem volt hol. Tokajban harmincöt évvel ezelőtt a csípős szmogot lehetett csupán érezni, nem egy elegáns kisváros hangulatát. Ezek a helyek – sokak kitaró munkájának köszönhetően – újra élhetőek, fényük beragyogja környezetüket.

B. Cs. Tokajban most újra érezni fogod a gépek szagát, mert az új testület a gépkocsiforgalmat a sétálóutcában újra vissza kívánja állítani.

Sáros László Az első nagy hiba az volt, amikor valakik kitalálták, hogy ugyan szükség van építészeti politikára, de nézzük meg előbb, hogy ez hogyan működik Európában. Lefordították a több helyről beszerzett dokumentumokat. Különböző szakértőkből alakultak aszerint, hogy például a finn, a skót építészeti politikát tekintették-e követendőnek. Ez számomra olyan, mintha arról vitatkoznánk, hogy a stájer paraszté vagy a skót hegyi pásztoré az alkalmasabb kalap. Ezért tartott mindez 10 évig. Valójában pedig pontosan tudjuk, hogy arról van szó, hogy bár az építészet a kultúra része, lényeges, hogy ez mindenki által elfogadhatóan így legyen. Nem szabad azonban olyan nagyon erőlködni. Ebben az országban van egy Kodály-módszer, amely nem azért jött létre, mert a Kodály azt gondolta, hogy mindenből zenészt kell faragni. Kodály hitte, hogy akinek élő, személyes, eleven kapcsolata van a zenével, annak az élete szebb, jobb, könnyebb, és az emberi tartása is más lesz. Fel kell ismernünk, hogy nincs ez másként az építészettel sem. Az a kérdés, hogy tudunk-e az épített környezetünkhöz kodályi színvonalon nyúlni, vagy sem. Az a cél, hogy legyen a társadalmunknak füle a zenére, legyen szeme az építészetre. Legyen egy hite, és legyen lelke, építse a saját minőségi életét ezzel. Mindez talán általánosságnak tűnik, mégis alapszükséglet.

B. Cs. Az építészeti politikai tervezet megfogalmazása szerint „Az oktatás minden szintjén ki kell dolgozni az építészeti kultúra ismereteinek átadását mint az épített környezet kultúrájának zálogát, hiszen a kulturált épített környezet csak művelt építető, használó és tehetséges, jól képzett szakemberek együttműködésével jöhet létre. A kulturált környezet megteremtése érdekében növelni kell a társadalom érzékenységét és tudatosságát, ezért a közoktatásban, az ismeretterjesztésben is, általános kommunikációban is nagyobb hangsúlyt kell fektetni az épített környezettel kapcsolatos általános ismeretekre. Hangsúlyosan kell kezelni a nemzeti alaptantervben a vizuális és építészeti kultúra ismereteit, vagy a felnövekvő nemzedék térlátása, érzékenysége, tudása a műszaki alkotások széles spektrumában, a mindennapokban is hasznosítható legyen. Az alapfokú oktatás eredményességének feltétele a közérthető és inspiráló tananyag készítése, valamint a tanárok ez irányú továbbképzése. A szakirányú felsőoktatási képzési struktúrájának figyelembe kell venni, hogy az építészeti, urbanisztikai, belsőépítészeti és kertészeti termelés személyes kreativitást igényel, mely leginkább a műhely jellegű oktatásban bontakozhat ki, ehhez kell igá-

zítani a tanári és hallgatói létszámot is. Az oktatás lényeges eleme a történeti alap, melyre az új ismeretek megbízhatóan építhetők. A felsőfokú oktatásban célszerű lenne a tervező és a kivitelező hivatás szétválasztása, valamint a tervezők társadalom-ismeretanyagának bővítése, különösen a területfejlesztés és településtervezés oktatásában.”

Úgy vélem, hogy ez a lényeg, ami egybevág a Sáros László gondolataival. Lehet, hogy ezt még hangsúlyosabban, még hangosabban kell mondani.

Ez a program érinti az egész társadalmi spektrumot. Fontos lenne, hogy a jelenleg azonos arculatú, túlzott számú terveződiploma gyártására törekvő építészeti felsőfokú intézmények differenciáltabbá, az épített környezet speciális szakági képzési és kutatóhelyeivé váljanak. Mindezek tükrében az építészeti oktatás területén felül kell vizsgálni a jelenlegi bolognai rendszer alkalmazását. A szakoktatás igen fontos, jelenleg elhanyagolt területe a szakmunkásképzés, melynek fejlesztése az építőipar teljes spektrumában és az épület-rekonstrukciók során felmerülő tradicionális szakmák tekintetében is szükséges, mert ez Európa-szerte piacképes tudást és munkát jelenthet. Az épített környezethez szükséges kultúra növelésének programját végigvezettük a társadalom, az iskolák, a felsőoktatás, a szakoktatás teljes vertikumán.

S. L. A bolognai folyamat eredményeként létrejött felsőoktatási rendszert nem felülvizsgálni kell, hanem törölni. Szerencsére a műegyetemi építészet oktatás részben kikerült.

N. E. Az összeállított építészetpolitikai anyag olyan, mint egy enciklopédia, melynek létrejöttében szinte valamennyi akadémikus aktívan közreműködött. Minden benne van, ami fontos. A kérdés csupán az, hogy vajon megfelelő arányban szerepelnek-e az egyes témakörök. Az a meggyőződésem, hogy a tervezet gyakorlatilag minden építészeti alapkérdést magában foglal.

B. Cs. Azt sajnos nem írhatjuk le – bár egyértelmű –, hogy a magyar építészeti Kodály-módszert keressük. Azt azonban leírhatjuk, hogy a legfontosabb az építészeti kultúra.

N. E. Ennek az építészeti stratégiának az építésznek szíve vágyát tartalmaznia kell. Úgy érzem, hogy senki sem tud olyan lényeges dolgot mondani, ami ebből kimaradt. Ezért nagyon fontos dokumentum, a felvilágosodás kori enciklopédiákhoz hasonlóan.

B. Cs. Az anyagba a korábbi tervezetek megfogalmazásai is – például a MÉK által kidolgozott szöveg egyes részei is – átemelésre kerültek.

N. E. Most az a kérdés, hogy ez a mindent tartalmazó, kiterjedt, tisztességes dokumentum hogyan jut el a társadalomhoz. Lényeges, hogy egy író, egy festő vagy egy zenész – mivel nekik is írjuk – megértse, hogy miről

is van szó. A szakmának ki kell lépnie a zárt világból. Olyan pozitív, követendő példákkal kellene illusztrálni, amik magukért beszélnek.

B. Cs. A bevezetőben szerepel, hogy az épített környezet az országimázs, a nemzeti identitás része.

N. E. Az építészeti műveltség és ízlés kérdésében nagyon más véleményem van. Sok olyan barátom van – rajzfilmestől az orvosig –, aki konzervatív ízlésű, de nem műveletlen. Sokan a zenében is alapvetően a tradicionálist kedvelik. Nemrég egy koncerten tapasztaltam, hogy amíg Brahms szól, mindenki ült és tapsolt, majd a modern rész alatt sorban szöktek ki a büfébe. Ez a jelenség minden téren tapasztalható, ez nem speciálisan építészeti ügy.

T. A. Alapvető, elemi szellemi fogódzók hiányoznak, amelyek az archetípusokból táplálkoznak, amelyek révén orientálódni tudunk, legyen ez építészeti tér vagy a művészeti élet tere. Mindez oly mértékig spekulatív és önmutogató lett, hogy az alapvető jelentések már eltűnnek.

B. Cs. Érdekes, hogy ha egy városi, viszonylag jómódú polgár vidéki, hétvégi vagy nyári pihenőhelyet akar magának, akkor általában nem egy sátor tetős házat vesz, hanem hagyományos parasztházat. Az sem akadály, ha olyan rossz állapotú, hogy szinte össze akar dőlni.

N. E. Az a fajta ház, aminek van alapja, formája, lelke – amit te alkotsz –, a mai „kortárs” szemlélet szerint anakronisztikus lehet. Tulajdonképpen Makovecz házai is ilyenek. A népművészet évszázadokon keresztül csiszolatott kánonokat, így azok szinte tökéletesé értek, és mélyen beépültek a nemzettudatba. Száz éve a magyar építészet világszínvonalú volt, eredményei ma is láthatóak. Még a legnehezebb időkben is voltak Jánossy és Farkasdyk. A minap beszélgettünk műemlékesekkel Makovecz házainak levédéséről. Azzal érveltek a korlátozás mellett, hogy az ország megosztott, sok ember szemében szálka ezen épületek műemlékké nyilvánítása. Ez a mi számunkra nyilván elfogadhatatlan.

B. Cs. Egyszerű, az életművet kell levédeni.

N. E. Amit Sáros László mondott, félig-meddig igaz, de nem egészen. Isten mentsen minket attól, hogy egy „ízlésterror” következzen, és elkezdjük azt, ami Hollandiában van. Az építészetet szeretni kell, törődni kell vele, ez egy életforma, nem munkakör vagy üzlet. Rajz és formakincs! Már az óvodától. Úgy gondolom, hogy rajzolni és írni meg kell tanítani a világot.

B. Cs. A progresszió folyamatos. Vannak olyan elemei a fejlődésnek, melyek kikerülhetetlenek: egy repülőteret nem lehet tradicionálisan megépíteni, mivel ez utóbbit nélkülözi.

N. E. Calatrava példája ennek ellentmond.

B. Cs. Láttam tradicionális felfogású benzinkutat, amely sokkal rosszabb volt bármelyik standard benzinkútnál. A progresszióknak helye van, új anyagok, technológiák jelennek meg, új energiaszemlélet született. Mindezt a ma építészetében kreatívan fel kell használni, miközben érezhetően és felelősen egy történelmi folyamat részei vagyunk.

T. A. A modern építészeti felfogásnak, életszemléletnek biztos, hogy van terepe. Ugyanakkor kérdéses például, hogy egy minimál stílusú lakásnak van-e annyi befogadója, mint amekkora a szakmai híre. Tapasztalom, hogy a legtöbben nem egy ilyen meditatív térben érzik jól magukat, lelki karakterük egy ennél befogadóbb jellegű épületet kedvel, mint amire az imént Bodonyi Csaba is utalt.

B. Cs. Az európai, nyugati minimalizmus problémája az, hogy egy rossz leképzése és „izmussá” alakítása csupán a Tadao Ando-féle eredeti japán vonalnak. Utóbbiban a minimalizmus nem redukción, hanem sűrítésen alapul, és a sintoista vallásban gyökerezik, tehát szakrális jellege is van. Egyrészt kötődik az ottani vallás hagyományaihoz, másrészt sűrít. Az európai minimalizmus mindezt figyelmen kívül hagyva redukcióval, tehát elhagyásokkal próbált hasonló légkört teremteni, csakhogy a sűrítések elmaradása egyben egy leszegényítés is, és a szakrális alapot nélkülözi. A magyar parasztházakban van ilyen sűrítő minimalizmus, tehát abból is kiindulhatnánk. Pár hónapja olvastam egy minimalista építésről, aki nagy örömeire találkozott egy minimalista építetővel. A bemutatott ház közel ötszáz négyzetméter alapterületű volt; ennyit a minimalizmusról... Ez a minimalizmus formai felfogása csupán. Nem tartalmi, nem lényegi, nem tudatos anyag- vagy energiafelhasználási gondolkodás eredménye. Nem sűrít, hanem pusztán divatos attitűd.

N. E. A formai kiüresedés főleg azért van, mert a hit, a szeretet, az átélés kiment mögüle. Az ember ilyenkor kidobja azokat, amiket megunt. A formákat viszont újból meg kell tölteni. Most éppen ez előtt a fordulat előtt állunk, a művészetben, a főépítészetben és a tervezésben egyaránt. Ma a világban nagy változások vannak minden területen, mi pedig itt olyan dolgokkal küzdünk, ami nem is a 21. századé, hanem a II. világháború utáni szemléletet tükrözi. Körülnéztünk, milyen építészeti politikák vannak a világban, megismertük, hogy Nyugat-Európában ezt hogyan csinálták. A múlt reális értékelése és a jövő felelőssége nélkül azonban csak mások bábjaként sodródunk tovább. Száz éve nyugati egyetemeken tanult világszínvonalú építészeink a kor legmodernebb technikáját, tudását, művészi színvonalát a magyar formakincssel ötvözve a világ élmezőnyében

jártak. Ez a cél: nyugati tudás és technológia, magyar szív. Most optimista vagyok, hiszen „normális” emberben „normális” szépség és harmónia utáni vágy él. Mint a gyermek, a társadalomnak is van természetes fejlődési folyamata egy rettenetes politikai sokk után. Egy sokáig megszállt, majd lassan ébredező, szegény ország esetében ez érthető. Ugyanakkor tőlünk nyugatabbra sokszor már inkább a kiürödéssel haladnak. Olyan alapvető fogalmak kezdenek kiürülni, amik bennünk még komoly jelentést hordoznak. Ehhez óriási segítséget jelentenek például az Erdélyből jövő magyarok, akik ébren tartanak bennünket.

T. A. Mindig emlékeztetnek arra, hogy mit kell megbecsülnünk.

B. Cs. Próbáltam a főépítész konferencián [XVIII. Országos Főépítész Konferencia, Nagykőrös, 2013. augusztus 30. – A szerk.] felhívni arra a figyelmet, hogy a szokásokat lehet alakítani. Még az angol időszakban a háború előtt volt Jeruzsálemben egy főépítész, aki megegyezett az akkori testülettel, hogy csak egyféle kőből lehet építeni. Ezzel egy szinte kultikus erejű hagyomány teremtődött. Lehetséges tehát szokásokat involválni jogszabállyal is.

N. E. Egy „normális”, egészséges ösztönű, írni-olvasni tudó ember például hallja, ha valami diszsonáns a zenében, érzi, ha baj van a házakkal. Ugyanakkor tisztában vagyok azzal, hogy a kulturális színvonalat, műveltségi szintet javítani rendkívül lassú folyamat, és azt gondolom, a kormány sincsen olyan pozícióban, hogy ezt nagymértékben gyorsítsa. Ezért fontos lépés az építészetpolitika, amely jelenleg tervezetként nyitott minden észrevétel és javaslat irányában.

Előszó tervezet Magyarország Építészeti politikájához

Az építészet, tágabban az épített környezet az alábbiakat idézi bennünk: otthonosság, harmónia, szépség, praktikum, tartósság, a történelmi értékek tárgyi lenyomata, országimázs, identitás...

Az épített környezet – az általános kultúra és a természet részeként – időben és térben átfogóan kiterjedt kultúra, mely körülvesz bennünket, színvonala és rendezettsége befolyásolja életünk minőségét, függetlenül attól, hogy tudatosan gondolunk rá, vagy sem. Generációs felelősség és kötelesség tehát, hogy az épített környezetünket hogyan őrizzük meg, s fejlesztve hogyan adjuk tovább az következő korosztályoknak.

Településeink, s azok hálózata, a természethez való viszonya a magyar nép legnagyobb és legrégebbi közös alkotása.

A magyar kormány – az Alkotmányban rögzítettek folytatásaként – elismeri, hogy a magyar állampolgároknak és közösségeinek alapvető joga, hogy kulturált, civilizált és egészséges épített és természeti környezetben éljenek, s annak értékvédelmében és fejlesztésében (alakításában) aktívan részt vegyenek, s a környezetből eredő életminőséget önmaguk és az elkövetkező generációk részére biztosítsák.

Fontosnak tartjuk, hogy harmonikus környezetben élni ne legyen „szerencse dolga”.

A kormányzat a tudatos minőségi környezetalkítás alkotmányos felelősségétől inspirálva – más európai nemzetekhez hasonlóan – olyan nemzeti építészeti politikai irányelveket alkot, melyek átfogó alapjai a további jogi és szervezeti eszközök és cselekvések alakításának.

A kormány ezen építészeti politikai elvek alapjaként deklarálja, hogy az építészet történetileg a kultúra része, s szakít az 1950-től tartó materialista értelmezéssel, melyben az építészet csupán anyagi természetű, s az építéssel azonos.

Rendkívüli és örömteli alkalom a hír, hogy a Kormány építészeti politikáját jeles építészünk, Ybl Miklós születésének 200. évfordulójának évében készülni elfogadni.